

TERÜLETRENDEZÉS ÉS NÉPGAZDASÁGI TERVEZÉS

(MÓDSZERTANI PROBLÉMÁK)

1. A regionális tervezés, a városrendezés és a népgazdasági tervezés egyes területein használatos néhány fontosabb fogalom értelmezése

A regionális tervezés és a településtervezés terén — bár a KGST egyes tagországokban folyó elméleti és gyakorlati munka igen sok hasonlóságot mutat fel — sok nézeteltérés tapasztalható a legfontosabb, alapvető fogalmak értelmezésével kapcsolatban. A nézeteltérések egy része csak fordítási nehézségekből fakad, sokkal jelentősebbek azonban azok a problémák, melyeket a regionális tervezés és településtervezés munkájában, módszereiben tapasztalható eltérések okoznak. A tagországokban folyó regionális tervezés és településtervezési munka jelentősen javítható lenne, ha az országok egymás módszereit a mainál jobban ismernék és a kölcsönös tapasztalatokat intenzívebben hasznosítanák. Ezért jelen tanulmány egyik legelső feladata, hogy a legfontosabbnak ítélt alapvető fogalmak egységes értelmezését kialakítsa.

A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy nem elegendő e fogalmak megnevezésének pusztán szótár szerinti lefordítása az egyes tagországok nyelvére. Ugyanaz a fogalom, kifejezés ugyanis az egyes tagországokban nem ugyanazzal a tartalommal bír. Ezért a fogalmak egységesítését, egységes értelmezését csak azok tartalmának részletesebb kifejtésével lehet biztosítani.

A regionális tervezés és városrendezés területén használt fogalmak közül legfontosabbnak, alapvetőnek az alábbi fogalmak mutatkoznak:

a) népgazdasági tervezés	d) regionális tervezés
b) területi tervezés	e) településtervezés
c) területrendezés	

Jelen tanulmány ezen első fejezetében a felsorolt fogalmak értelmezését adjuk.

Az értelmezésnél abból indultunk ki, hogy csak a tagállamok gyakorlatában valóságban meglévő, az elméleti és gyakorlati munkában használatos értelmezést adjunk. Nem lehet tehát feladatunk, hogy új, eddig nem használt fogalmakat vagy értelmezést vezessünk be. Ezen kívül tekintettel kell lennünk arra, hogy csak olyan jellemzőket adjunk meg, amelyek a tagországok többségében e fogalmak állandó és általános elemeit képezik. Ezzel kétségtelenül leszűkítjük az értelmezés lehetőségét, de egyben a fogalmak lényegét igyekszünk megragadni. Ugyanakkor az értelmezés ilyen módszere sem a tudományos, sem a gyakorlati munkában nem köti meg mereven a tagállamok kezét, amellet, hogy mégis az egységes felfogás alapjait biztosítja.

A felsorolt fogalmak értelmezését, — megvizsgálva a különböző tagországokban folytatott szóhasználatot — az alábbiak szerint tartjuk helyesnek.

a) Népgazdasági tervezés

A népgazdasági tervezés tevékenysége nem tartozik a Regionális Tervezési és Városrendezési Szekció által képviselt szakmai területéhez. Ezért nem látszik helyesnek, hogy e fogalom értelmezésébe e helyen részletesen belemenjünk. A fogalom teljes mértékben való értelmezése nyilvánvalóan az e témával foglalkozó KGST szerv feladata.

Egyébként is meg kell jegyeznünk, hogy a népgazdasági tervezés értelmezése körül a tagországokban számos vita zajlott le; ezek a viták még távolról sincsenek lezárva és így nem lenne célszerű a fogalom közgazdasági meghatározásában mélyebben elmerülni. Ugyancsak nem foglalkozhatunk a fogalomnak a gazdaságszervezési, államigazgatási területre kiható értelmezésével (pl. azzal, hogy a népgazdasági tervezés mennyiben jelent egyben igazgatási tevékenységet is), ugyanis az egyes tagországokban a népgazdasági tervezés a legkülönbözőbb szervezeti keretek között folyik és az államigazgatással a legváltozatosabb kölcsönös kapcsolatokban, szervezeti összefüggésben van. Sőt, e szervezeti összefüggések aránylag rövid időn belül is többször változnak; ha ezek rögzítését jelen értelmezés során munkánkba foglalnánk, az eredmény nem lenne időtálló.

Miután azonban a népgazdasági tervezés fogalma szoros kapcsolatban van a Szekció szakmai területére eső más fogalmakkal, szükségesnek látszik egyrészt azon alapvető kritériumok leszögezése, melyet a magunk részéről a népgazdasági tervezés elengedhetetlen jellemzőjének tartunk, másrészt annak a tevékenységnek megjelölése, melyet a népgazdasági tervezésnek — a regionális tervezés és városrendezés szempontjából feltétlenül el kell végezni.

A népgazdasági tervezés társadalmi tevékenység, melynek feladata a társadalom egyre növekvő szükségletei kielégítésének biztosítására irányuló tervszerű népgazdaságfejlesztés és e célok elérésére szükséges népgazdasági arányok meghatározása. Feladatának elvégzéséhez éves, több éves (általában 5 éves) és távlati terveket dolgoz ki. Az így kialakított népgazdaságfejlesztési tervek magában kell foglalnia mindazokat a szempontokat, amelyek a bővített szocialista újratermelés folyamatára befolyást gyakorolnak és egyaránt hatályosnak kell lennie a népgazdaság valamennyi ágazatára és a bővített szocialista újratermelés összes fázisaira.

A népgazdasági terv kidolgozásánál alapvetően figyelembe kell venni a népgazdaság tervszerű arányos fejlesztésének törvényét.

A népgazdasági tervezésnek a területrendezés szemszögéből nézve feltétlenül meg kell adnia az alábbiakat:

— a népgazdaság távlati fejlesztésének legfontosabb adatait (mindig a szóban forgó népgazdasági tervfajta távlatát tekintve, de különösképpen a hosszúlejárátú, ún. távlati népgazdaságfejlesztési tervek időszakára);

— a népgazdaság fejlesztéséhez szükséges beruházások meghatározását;

— a szükséges beruházások gazdasági összehangolásánál érvényesített szempontokat és a kialakított összefüggéseket;

— a legfontosabb, gazdasági jellegű mutatókat, amelyek az egyes fejlesztési változatok értékelésénél szükségesek és egyben műszaki-gazdasági jellegű mutatók kialakításának alapjául is szolgálnak; (pl. a lakosság életszínvonalának alakulása, a nemzeti jövedelem elosztásának alakulása, a tervezett fejlesztés mértéke egyes népgazdasági ágakban technikai vonatkozásban, oktatási, kulturális vonatkozásban stb.)

A népgazdasági tervezés végeredményeit területi bontásban is ki kell dolgozni.

b) *Területi tervezés*

A területi tervezés a népgazdasági tervezés része és mint ilyen gazdasági jellegű feladat. Célja, hogy a területi összefüggések vonatkozásában megszabja a helyes ágazati kapcsolatokat és összehangolja gazdasági szempontból a szükséges beruházásokat. Ezen kívül foglalkozik az ország területi egységeinek a többi területi egységekkel való kapcsolataival.

Ahhoz, hogy a területi tervezés e feladatát el tudja látni, az országot, melynek problémáit a népgazdasági terv egészében öleli fel, kisebb egységekre kell bontani. Ezek az egységek kialakulhatnak tisztán igazgatási, pusztán gazdasági, vagy mindkét szempont közös figyelembevételével. Területi tervezés bármely szempontjából kijelölt egység területére folyhat.

Jelen értelmezés szempontjából nem tartozik a területi tervezéshez a területen belül működő szervek gazdasági részlettervezési tevékenysége (pl. a helyi tanácsok fejlesztési elgondolásaival kapcsolatos gazdaságtervezési tevékenység). Viszont a területi tervezés során kialakuló eredménynek magában kell foglalnia mind az országos jellegű intézkedések (pl. beruházásoknak) az illető területegységre jutó elemeit, valamint a helyi szervek népgazdaságtervezési tevékenysége eredményeképpen előirányzott fejlesztési tevékenységet (szükség szerint ez utóbbiakat csak nagyobb egységekbe összefogottan, esetleg globálisan).

c) *Területrendezés*

A területrendezés átfogó fogalom, magában foglalja a regionális tervezést és a településtervezést. Feladata egy adott terület térbeli, műszaki rendjének megtervezése. Munkájához figyelembe kell venni a népgazdasági tervezés feladatait és célkitűzéseit, valamint az adott terület természeti, demográfiai, kulturális, gazdasági és műszaki adottságait.

Feladatát úgy kell megoldania, hogy a területrendezési terv megvalósítása eredményeképpen szerves és továbbfejlődésre alkalmas területi struktúra alakuljon ki, melyben az egyes műszaki-gazdasági elemek összhangja biztosítva van, ill. biztosítható és ily módon megteremtődnek az előfeltételek a lakosság munkával, lakással, kultúrával és pihenéssel kapcsolatos igényeinek harmonikus kielégítéséhez.

A területrendezésnek munkája során meg kell oldania az alábbiakat:

— a szóban forgó terület tervszerű területfelhasználását, illetve területfelhasználásának rendjét;

— a szóban forgó területen fekvő települések létesítésének, fejlesztésének és egymásközi kapcsolatainak, hierarchiájának szempontjait, illetve mértékét;

— a szóban forgó területen kialakult, vagy kialakítandó műszaki jellegű hálózatoknak, berendezéseknek és létesítményeknek (termelő létesítménynél a célszerű, nem termelő létesítménynél a szükséges) kapacitását és elhelyezését;

— a táj és városkép-védelem, illetve formálás, az építészeti kialakítás feladatait.

Tevékenysége révén a területrendezés biztosítja a beruházások gazdaságos és helyes telepítéséhez, az ésszerű területgazdálkodáshoz és az építésügyi igazgatás döntéseihez szükséges műszaki előműveleteket.

A területrendezés feltétlenül leválasztandó (mint fogalom, de lehetőség szerint mint tevékenység is) a népgazdasági tervezéstől, illetve ennek egy részétől, a területi tervezéstől.

A területrendezést a fent említett tartalmi különbségen kívül formai különbségek is elválasztják a népgazdasági tervezéstől. Ilyenek:

— az eltérő tervezési módszer. A területrendezés elsősorban területi, műszaki vetületben foglalkozik az egyes létesítményekkel, míg a gazdasági tervezés elsősorban a kérdések gazdasági és termelési oldalát vizsgálja; a területrendezés túlnyomórészt területi, főként műszaki jellemzőket magában foglaló mérlegeket használ, míg a gazdasági tervezés mérlegei túlnyomórészt gazdasági jellegűek és nem is foglalkoznak az egyes objektumok területi kiterjedésével;

— az eltérő mutatószám-rendszer. Míg a területrendezés elsősorban területi mutatókkal, műszaki, kapacitásjellegű mutatókkal dolgozik (pl. szállítási kapacitás, egy közintézmény befogadóképessége stb.), addig a népgazdasági tervezés mutatói elsősorban gazdasági, pénzügyi jellegűek (pl. az életszínvonal emelkedésének mutatói, termelékenységi mutató stb.); ez a különbség azonban nem zárja ki, hogy bizonyos mutatókat mindkét fajta tervezésnél használjanak (pl. demográfiai mutatók), illetve azt, hogy a kétféle tervezés mutatói között összefüggés ne legyen;

— az eltérő megjelenési forma. A területrendezés elsősorban térképeken, vizuálisan áttekinthető formában jelenik meg, és főként magyarázat-szerűen szöveget és táblázatot alkalmaz. A gazdasági tervezés alapvető megjelenési formája a szöveg és táblázat, ennek kiegészítéseként esetleg alkalmaz kartogramokat.

A területrendezésnek mint átfogó fogalomnak használata feltétlenül szükséges. A gyakorlatban ez a fogalom felöleli mindazt a tevékenységet, amelyet a Regionális és Városrendezési Szekció munka területén végeznek. Ezért definíciójának a Szekció egész munkájára nézve különleges jelentősége van. Ugyanezen okból szükségesnek látszik, hogy a fogalmat valamennyi tagországban egységesen értelmezzék, a területrendezés feladatát és lehatárolását egységesen fogják fel; ennek szükségsszerű következménye, hogy célszerűen minden olyan ország nyelvében, amelyik ilyen szakkifejezéssel nem rendelkezik, a megfelelő megnevezés kialakuljon.

d) *Regionális tervezés*

A regionális tervezés a területrendezés egyik résztevékenysége, ennél fogva annak általános jellemvonásai rá is vonatkoznak.

A regionális tervezés nagyobb területi egységek, több település összefüggő területének területrendezését jelenti. A tervezési terület nagysága a felmerült igények szerint különböző lehet, de legtöbbször egy-egy ország nagyobb területegységeit, nagyobb igazgatási egységek vagy egy egység területét, esetleg valamely különleges szempontból kiválasztott jelentősebb területet (pl. vizierőmű által energiával ellátott terület, bányamedence, üdülőterület) öleli fel. Készülhet azonban az egész ország területére, vagy több ország egymáshoz kapcsolódó területére is.

Mint a területrendezés része, a regionális tervezés is műszaki jellegű feladat, és a szóban forgó terület létesítményeinek térbeli elrendezésével kapcsolatos feladatokat oldja meg. A regionális tervezés azonban a területrendezésnek az a része, amely feladatában és módszerében viszonylag legközelebb áll a gazdasági tervezéshez. A regionális tervek kidolgozása során számos gazdasági mutatót használnak fel, a tervezésnél jelentős szerepet játszik a területen folyó termelési, ellátási és igazgatási rendszer értékelése és fejlesztése.

Mindezek folytán a regionális tervezés alkotja a legcélszerűbb összekötő kapcsolatot a gazdasági tervezés (különösen annak számunkra fontos része: a területi tervezés) és a területrendezés egyéb termékei között.

e) *Településrendezés*

A településrendezés a területrendezés része, és magában foglalja falvak és városok rendezési terveinek elkészítését.

A településtervezésben a regionális tervezésen túlmenően dominálnak a műszaki tényezők; a műszaki tényezők és a természeti, valamint műszaki adottságok figyelembevétele annál erősebben jelentkezik a tervezési munka során, minél részletesebb feladat megoldásáról van szó. A településrendezés több mélységben készül: készülnek egész települések általános rendezési tervei és egyes települések és környékük általános rendezési tervei. Település alatt a fenti meghatározás szempontjából minden olyan településegységet értünk, amely a többi egységektől terület szempontjából elhatárolható, de ugyanakkor érthetjük e fogalom alatt több — közigazgatásilag esetleg különálló, de a valóságban összefüggő egységet alkotó — város vagy falu összességét.

A településtervezés értelmezése szempontjából nincsen jelentősége városok vagy falvak tervezése megkülönböztetésének. Tekintet nélkül arra, hogy az illető településnek a településhálózatban milyen szerepköre van, terveinek elkészítése a településtervezés fogalmkörébe esik és ezen belül legfeljebb egyszerűbb és bonyolultabb kérdéseket megoldó településtervezésről lehet szó. A város és falu fogalmának ilyen szempontból való megkülönböztetése azért sem kívánatos, mert az elnevezések sok esetben csak közigazgatási jelentőséggel bírnak, és még a tervezési probléma bonyolultságát sem fejezik ki.

A településtervezés, mint szakkifejezés a legtöbb tagország nyelvében létezik; ahol hiányzik, javasolható annak megalkotása.

2. *A regionális tervezés, a városrendezés, valamint a népgazdasági tervezés közötti összefüggés*

A regionális tervezés, a városrendezés, valamint a népgazdasági tervezés közötti összefüggések elemzésénél az 1. pont szerinti fogalom-értelmezést kell alkalmazni; az alábbi kérdéseket ennek figyelembevételével tárgyaljuk.

Annál is inkább fontos ez, mert az összefüggések, kapcsolatok terén a különböző tagországokban a legkülönbözőbb megoldások vannak érvényben; szinte azt lehet mondani, hogy minden tagország másképp oldja meg a problémákat. Ezért az alábbiakban igyekeznünk kell csak a kapcsolatok legfontosabb, leglényegesebb elemére szorítkozni, és különösképpen célszerű elkerülni a szervezeti formák tárgyalását: a szervezeti formák feletti, a lényegyet esetleg nem érintő vita feleslegesen nehezítené egységes álláspont kialakítását az alapvető kérdésekben. Természetesen az alább közölt megállapítások a kap-

csolat lényegére vonatkozóan bizonyos mértékig utalnak, illetve befolyást gyakorolnak azokra a szervezeti formákra, amelyek között a kapcsolatot lebonnyolítható.

A szükséges összefüggések és kapcsolatok meghatározásánál általában azt az ideális helyzetet tartottuk szemelőtt, amikor a távlati népgazdasági tervek már rendelkezésre állnak. A tagországokban ma fennálló gyakorlat azonban azt is igényli, hogy igyekezzünk megtalálni a kapcsolat formáit, lehetőségeit abban az átmeneti időszakban is, amikor ilyen népgazdasági tervek még nem állnak rendelkezésre, vagy esetleg kidolgozás alatt vannak.

a) *Kapcsolat általában a népgazdasági tervezés és a területrendezés között*

A népgazdasági tervek és a területrendezés közötti kapcsolat legcélszerűbben a népgazdasági tervezés egy részét képező területi tervezésen keresztül valósítható meg.

A népgazdasági tervek és a területrendezés közötti kapcsolat igen szoros munka-kapcsolat. A tervezés e két alapvető ága egymással párhuzamosan folyik és több helyen érintkezik egymással. A kétféle tervezés számos esetben kölcsönhatásban van. Mindkét tervezési tevékenység alapvetően igényli a jelenlegi helyzet, adottságok feltárását. Ennek elvégzése — az ország egyes területei természeti, műszaki, települési adottságainak feltárása — elsősorban a területrendezés feladata. A helyzetfeltárás alapján a népgazdasági tervezés folyamatában kerülnek kidolgozásra az ország, illetve annak egyes területei fejlesztésére vonatkozó irányelvek, a fejlesztés legfontosabb feladatai. Miután a területi tervezés e feladatokat az ország meghatározott terület-egységeire felbontotta, a területrendezésnek kell e feladatok műszaki, területfelhasználással összefüggő megoldására javaslatot tenni.

Ez a javaslat visszahat a gazdasági tervezésre; annak esetleges módosítása, pontosabb tétele szolgáltat alapot a területrendezési tervek egyes fajtáinak véglegesítéséhez, másoknak kidolgozásához. Végül a területrendezési tervek végrehajtásához szükséges gazdasági eszközöket ismét a gazdasági tervezés keretében biztosítják.

A legfontosabb adatok, amelyeket kiindulási adatként a népgazdasági tervezés a területrendezés számára szolgáltat, az alábbiak:

— a népgazdaság távlati fejlődésének irányzata és mértéke, területi bontásban;

— a fejlesztéshez rendelkezésre álló anyagi-műszaki lehetőségek (pl. a technika fejlődése, életszínvonal alakulása, a lakosság ellátásának tervezett szintje);

— a legfontosabb ágazati beruházások felsorolása és azok összefüggései, a helyi beruházások lehetősége, területi bontásban;

— az ország nemzetközi kapcsolatainak és a területegységek egymás közötti kapcsolatainak lényeges vonásai.

A legfontosabb adatok, a leglényegesebb tényezők, amelyeknél a területrendezés visszahatása a népgazdasági tervezésre érvényesül, az alábbiak:

— a megvalósítani tervezett beruházások összefüggése és szükséges kiegészítése (kapcsolódó és járulékos beruházások);

— a megvalósítani tervezett beruházások gazdaságossága a lokalizáció alapján kijelölt területegységben;

— a beruházások időbeli műszaki kapcsolódási lehetőségei (legcélszerűbben a beruházások legmegfelelőbb megvalósítási sorrendje).

Fentiek teljes egészükben csak akkor érvényesek, ha a népgazdasági tervezés képes a leírt folyamaton belül a szükséges távlati népgazdasági fejlesztési tervek elkészítésére. Jelenleg ilyen tervek a KGST tagországokban — habár kidolgozás alatt állnak — még nincsenek készen. Ezért ki kell térni a kapcsolatok lehetőségére távlati népgazdasági terv hiánya esetén is.

Ilyen esetben lehetőség szerint igyekezni kell az eredetileg helyesnek tartott kapcsolatok kiépítését megközelíteni. Ennek több módja lehetséges; alábbiakban igyekeztünk összefoglalni e lehetőségeket, valamint utalni arra, hogy miképpen módosítja a távlati terv hiánya a korábban leírt kapcsolatokat.

Távlati népgazdasági terv hiányában a leglényegesebb kiinduló adatok biztosításának lehetőségei:

— amennyiben egyáltalán nem áll rendelkezésre semmiféle távlati elgondolás a népgazdasági tervezés részére az érvényben levő párt- és kormányhatározatokban foglalt irányelveket kell figyelembe venni;

— amennyiben a távlati fejlesztési elgondolásokra vonatkozólag a népgazdasági tervezési tevékenység terén még ideiglenes országos adatok nem állnak rendelkezésre, kiindulási adatul az egyes ágazatok saját fejlesztési elgondolásai használhatók fel. Ilyen esetben fokozott összehangolási tevékenységet kell végrehajtani a területrendezés munkáján belül, különösképpen össze kell hangolni az ágazatok igényeit, egy-egy területen belül és az egyes területek között;

— amennyiben a gazdasági tervezés már folyamatba tette a távlati népgazdaságfejlesztési terv kidolgozását, célszerű legalább a terv „során következő” változatát kiindulási alapul felhasználni.

A távlati népgazdaságfejlesztési terv hiánya, vagy részleges hiánya megváltoztatja a gazdasági és a területrendezési tevékenység kölcsönhatásának arányait. Ez esetben ugyanis a területrendezési terv sokkal jelentősebb befolyást gyakorol a gazdasági tervezésre, sőt — amennyiben azt jelentősen megelőzi és a végrehajtás stádiumába kerül — elhatározásait a gazdasági tervezés során kiinduló alapnak kell tekinteni. Mindenképpen szükségessé válik azonban a párhuzamos tervezés erőteljesebb alkalmazása; ez azt is jelenti, hogy a területrendezési terveket, illetve azok egy részét csak a távlati népgazdasági elgondolások kialakítása után lehet véglegesíteni.

Változást szenved a kapcsolat abból a szempontból is, hogy a népgazdaság tervezés és a területrendezés közötti kölcsönhatás nem annyira egyértelműen a regionális tervezésen keresztül érvényesül, mint a korábban említett ideális helyzetben. Távlati népgazdaságfejlesztési terv hiányában a kapcsolatnak igen jelentős része bonyolódik le a gazdasági tervezés és a településtervezés között, a településtervezés általános és részletes szakaszát egyaránt figyelembe véve. Ilyen esetben a regionális terveknek döntő befolyása a településtervekre csökken.

A gazdasági tervezés és területrendezés között fentiekben elemzett kapcsolat mutatja, hogy az együttműködés és egymás munkájának kölcsönös figyelembevétele mindkét tervezési tevékenység számára feltétlenül szükséges. Ezért a kétféle tervezési tevékenységet hatékonyan össze kell hangolni. Ennek érdekében:

— a felismert összefüggéseket mindkét tervezési munkában tudatosan alkalmazni kell;

— össze kell hangolni a legfontosabb kiindulási alapokat (pl. fogalmak meghatározását, számítási módszereket, értékítéleteket stb.);

— célszerű megteremteni a szervezeti összehangolást. Ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy a két tevékenységet közös szervezetben kell folytatni, sem azt, hogy a különválasztott szervezet a kívánatos. Ellenben a tapasztalat azt mutatja, hogy célszerű az akár különválasztott, akár összevont szervezet együttműködését — legfelsőbb szintű államigazgatási határozattal, törvénnyel vagy rendelettel szabályozni.

Lényeges az, hogy ez a szabályozás mindkét szervezet munkájára nézve egységesen és lehetőleg egyidejűleg történjen.

b) *Kapcsolat a népgazdasági tervezés és a regionális tervezés között*

A népgazdasági tervezés és a területrendezés közötti elsődleges és legszorosabb kapcsolat a regionális tervezésen keresztül alakul ki.

A kapcsolat kölcsönös: a regionális tervezés az adottságok és lehetőségek feltárásával előkészítő adatokat szolgáltat a népgazdasági tervezéshez, viszont magának a regionális tervnek elkészítése a gazdasági tervezés elhatározásainak figyelembevételével történik. Bár a kétféle tevékenység között alapvető összekötő kapocs a távlati népgazdaságfejlesztési terv, különösen annak területi bontása, a továbbiakban a regionális tervek jelentős befolyást gyakorolnak a rövidebb lejáratú (egy vagy több éves) népgazdaságfejlesztési tervek kidolgozására, a bennük foglalt elhatározások alátámasztására is.

A regionális terv a népgazdasági tervezés egyes fázisaival párhuzamosan fejlődik, tökéletesedik. Ugyanakkor vissza is hat rá. A szoros kölcsönhatás a kétféle tevékenység között indokolttá és szükségessé teszi a tervezés módszereinek (pl. bizonyos számítási eljárásoknak) és a — bár különböző szempontok szerint kidolgozott és felhasznált — mutatószámoknak összehangolását (pl. demográfiai, munkaerő, energiaellátási mutatószámok).

c) *Kapcsolat a népgazdasági tervezés és a településtervezés között*

E kapcsolat lényege: a népgazdasági tervezés szolgáltatja a településtervezés számára a legfontosabb kiindulóadatokat, míg a településtervezés a fejlesztési elgondolások konkrét területi-műszaki elgondolásait, illetve annak részleteit dolgozza ki. Ez a kapcsolat jelentős részben a regionális tervezésen keresztül, kisebb részben közvetlenül bonyolódik le. Átmenetileg azonban — amíg a távlati népgazdasági tervek rendelkezésre nem állnak és ezért a népgazdaságfejlesztési elgondolások is gyakori változáson mennek keresztül — feltétlenül szükséges a két tevékenység között közvetlen kapcsolat megerősítése.

Ilyen közvetlen kapcsolat két síkon valósítható meg. A települések általános rendezési terveikhez, a regionális tervezés adatain kívül, esetleg azokat helyesbítve szolgáltatathat a gazdasági tervezés kiinduló adatokat (pl.: a település konkrét iparfejlesztési elhatározásoknak megfelelően tervezett lakosságát). Ezenkívül a rövidebb lejáratú (egy vagy több éves) népgazdaságfejlesztési tervek általában az általános rendezési tervek mellett közvetlenül szolgáltatnak adatot egy-egy település konkrét beruházásainak elhelyezéséhez, a település részletes rendezési tervének elkészítéséhez.

E két tevékenység közötti összefüggés helyes biztosítása megköveteli, hogy az alkalmazott irányelveknek az a része, mely mindkét tevékeny-

ség során figyelembe veendő (pl. a lakosság kulturális, szociális ellátottságára, a közlekedés fejlesztésére, a lakáskultúra színvonalára vonatkozó irányelvek) azonos legyen; ennek érdekében — amennyiben szervezeti kapcsolat nincsen — felsőbb állami szintű összehangolás kívánatos.

d) *Kapcsolat a regionális tervezés és a településtervezés között*

A regionális tervezés és a településtervezés közti kapcsolat a helyes településtervezés alapja. A települések tervszerű fejlesztése ugyanis csak úgy valósítható meg, ha azoknak a regionális tervezés során feltárt, más településekhez, tágabb környezetükhöz fűződő kapcsolatait is figyelembe veszik. Ezenkívül szükségessé teszi a szoros kapcsolatot az is, hogy a regionális tervezés közvetíti a legalkalmasabban a településtervezés leglényegesebb elhatározásaihoz alapul szolgáló népgazdaságfejlesztési elgondolásokat. Bár a kapcsolat alapvető iránya a regionális tervezés felől a településtervezés felé mutat, a településtervezés részletesebben kimunkált területi-műszaki adatai jelentős segítséget adnak a regionális tervezés megalapozásához.

A két tevékenység jó kapcsolatának megteremtéséhez szükséges a tervezési távlatok összeegyeztetése, és azonos mutatószám és irányelv rendszer kialakítása.

A tapasztalat szerint a regionális tervezés időtávlata legalább is akkora legyen, mint egy-egy település általános tervéé, de lehetőség szerint haladja meg azt. Miután a regionális tervezés és településtervezés azonos jellegű — elsősorban műszaki — feladatot old meg, igen sok tekintetben ugyanazokat a mutatószámokat használja. Ezért feltétlenül szükséges, hogy ezek a mutatószámok egymással összehangolva, azonos abszolút értékeket tartalmazzanak és értelmezésük is azonos legyen. A tervezési irányelvek tekintetében hasonló a helyzet; még az olyan irányelveknek is, amelyeket csak az egyik tervezési tevékenység során alkalmaznak (pl. ingázási távolságok előírása a regionális tervezésben, lakóhely—munkahely megengedett távolsága a településtervezésnél) egymással összehangban kell lenniük.

Miután értelmezésünk szerint mind a regionális tervezés, mind a településtervezés műszaki-gazdasági jellegű tevékenység, kapcsolatukat és összehangolásukat megkönnyíti az, hogy egységes szervezetben folynak le. A tagországok tapasztalata azt mutatja, hogy a gyakorlati végrehajtás szempontjából az ilyen szervezet előnyösebb, mintha mindkét tevékenység különböző főhatóságok irányítása mellett történik.

Végül az eddig elemzett kapcsolatokkal összefüggően általánosságban a következőket állapíthatjuk meg.

— A területrendezésnek, habár önálló tevékenységet képez, igen szoros kapcsolatban kell lennie a népgazdasági tervezéssel; ebben a kapcsolatban a legfontosabb elhatározásokat a népgazdasági fejlesztés szolgáltatja, figyelembe véve azonban a területrendezés, által feltárt vagy megteremtett adottságokat.

— A népgazdasági terv kényszerű okok miatt gyakran változik, sok benne a bizonytalan elem. A területrendezés, mivel a gazdasági elemeknél stabilabb műszaki elemekkel és természeti adottságokkal számol, terveit kevésbé tudja módosítani. Ezért a területrendezési terveknel biztosítani kell azok maximális rugalmasságát, azaz azt a tulajdonságukat, hogy lényeges

változások nélkül megfeleljenek a gazdaságfejlesztési tervek az adottságokhoz alkalmazkodó több változatának is.

— Anélkül, hogy bármelyik tevékenység szervezésének elveit részletesebben elemeznénk, megállapíthatjuk, hogy a két tevékenység szervezeti összehangolása és egy-egy fajta tevékenység egységes szervezetben való végrehajtása nagyban hozzájárulhat a feladatok eredményesebb és racionálisabb végrehajtásához.

3. *A regionális és városrendezési tervek fajtái*

Az előző pontok megállapításaiból következik, hogy a regionális és területrendezési tervek fajtáinak egységes rendszerbe kell illeszkedniük, amely nemcsak a tervek kapcsolatát szabályozza, egyértelműen, de módot ad a szokásostól eltérő, különleges feladatot megoldó tervfajták alkalmazására is. Előljáróban le kell szögeznünk, hogy — miután a népgazdasági tervezés elkülönül a regionális rendezéstől és településrendezéstől — nem tartjuk helyesnek, hogy a gazdasági tervek fajtáit is jellemezzük. Ez a KGST népgazdasági tervezéssel foglalkozó tagozatának feladata.

Az egységes rendszeren belül indokolt az egyes tervek egységes tagozódását is szem előtt tartani, amely szerint minden alapvető tervfajta vizsgálatra, programra és tervre tagozódik.

A vizsgálat célja a természeti, műszaki és szükség szerint a gazdasági adottságok feltárása, a jelenlegi helyzet analízise, esetenként rámutatva a fejlesztésre vonatkozó, az adottságokból folyó lehetőségekre. A vizsgálatok általában kartogramokat tartalmaznak, melyeket táblázatok és szöveges értékelés egészít ki. A program a fejlesztési igényeket rögzíti, azaz már a jelenlegi helyzet ismeretében egy bizonyos távlati állapot elérését tűzi ki. Elsősorban szövegszerűen készül, a fejlesztés leglényegesebb elveit tartalmazza, de célszerű, ha a fejlesztést vázlatosan bemutató programterv is kíséri. A terv feltétlenül a területet pontosan ábrázoló térképen jelenik meg és a távlati állapotot mutatja meg. A térképet szükségszerűen kartogramok, táblázatok, valamint a terv legfontosabb vonásait rögzítő szöveg (szabályzat, irányelvek) kíséri.

a) A regionális terv

A regionális tervezés terén célszerűen csak egy tervfajtát határozhatunk meg; ez a teljes értékű regionális terv. Ez a felfogás nincs ellentétben azzal, hogy regionális tervek legkülönbözőbb területnagyságra készülhetnek, akár a teljes ország területére, akár egyes országrészek vagy közigazgatási egységekre, ill. bármilyen szempontból kiválasztott fontosabb, de kis kiterjedésű területekre. Miután a regionális tervezés komplex szemlélettel dolgozik, bármilyen (régió, körzet, csomópont, üdülőterület stb.) terület problémáit dolgozza fel, elvileg minden esetben meg kell oldania a terület valamennyi, a területrendezés körébe eső demográfiai, termelési, közlekedési stb. problémáját, de elsősorban a terület távlati fejlesztésével kapcsolatos műszaki-gazdasági jellegű területszervezési kérdéseket.

A regionális terveknek ilyen értelmezés szerint az alábbiakat kell tartalmazniuk:

— a tervezési terület célszerű és gazdaságos területfelhasználása, a területek felhasználásra alkalmassá tételével kapcsolatos feladatok, tájvédelem, tájalkítás;

— a terület közlekedési hálózata, a hálózattal és egyes elemeivel szemben támasztott követelmények, a legfontosabb közlekedési csomópontok helye és szerepe;

— a terület közmű (víz, csatorna, gáz stb.) ellátásával kapcsolatos olyan létesítmények rendszere, melyek egynél több település kiszolgálására létesülnek, vagy bár csak egy települést szolgálnak ki, de jelentős kiterjedésű területeket vesznek igénybe;

— a terület energiaellátásának rendszere, tekintetbe véve a fellelhető energiaforrásokat, energiainportot és exportot, feltüntetve a legfontosabb energiatermelő és fogyasztó, valamint szállítóberendezések rendszerét;

— a területen elhelyezkedő termelő létesítmények (ipari és mezőgazdasági) telepítésére legalkalmasabb helyeket és az ilyen létesítmények műszaki jellegű kapcsolatait;

— a terület településhálózatát, a települések szerepkörét és hierarchiáját, a lakosságnak a területre való letelepítési rendjét;

— a terület közintézmény, közműellátás, szolgáltató létesítménnyel való ellátását, a létesítmények hálózatának rendszerét és a fontosabb létesítmények elhelyezkedését;

— az üdülés, idegenforgalom igényeit kielégítő létesítmények elhelyezését, az e célra szolgáló területek kialakítását.

— a terület kapcsolatai az ország, vagy más országok szomszédos területeivel.

A regionális terv léptéke a terület kiterjedésétől függően igen változatos lehet, általában azonban olyan, hogy nem teszi lehetővé egyes létesítmények (építmények, utak stb.) tényleges méreteinek mérethű ábrázolását, de módot nyújt a létesítmények kapcsolatának megítélésére. Az alkalmazott méretarány 1:10 000-tól 1:500 000-ig terjed, de jellegzetesen 1:25 000-től 1:100 000-ig.

A regionális terv lényeges metodikai vonásai közül kiemelkedő, hogy a terveknek komplex (műszaki, gazdasági, szociológiai, esztétikai) szemlélettel kell tárgyalnia a terület fejlesztését, kitérve a tervezett állapot műszaki és gazdasági értékelésére. Miután a regionális terv általában nem kerül közvetlenül megvalósításra, hanem további területrendezési tervezés alapjául szolgál, nem szükséges és leggyakrabban nem is oldható meg a terv teljes megvalósításához szükséges költségek tételes összeállítása; a költségek csak normatívák alapján számíthatók, vagy egyes részlet-variánsok összehasonlításánál alkalmazható a költségek egybevetésének módszere. A terv megjelenése jellegzetesen kartogramokon, rajzban történik, melyet azonban a terv szerves részeként egészítenek ki a szükséges számítások, táblázatok és mutatószámok. Emellett a terv leglényegesebb alap gondolatait, azok egyértelműségének biztosítása érdekében irányelvekbe is célszerű foglalni.

A regionális terv tervezési fázisai:

1. vizsgálatok (helyzetfeltárás, a jelenlegi helyzet analízise, a fejlesztés lehetőségei);

2. A terv programja (a fejlesztés legfontosabb irányainak lerögzítése, amit lényegében a távlati népgazdaságfejlesztési tervek alapján lehet kialakítani);

3. a tervezett állapot ábrázolása térképen és szöveges formában.

Fenti munkarészek közül jóváhagyandó a terv alapvető irányelveit szövegesen tartalmazó anyag, a településhálózat fejlesztésére vonatkozó elgondolás, valamint kivételes esetekben (főleg kisebb területet felölelő regionális tervek-nél) a területfelhasználás térképszerű ábrázolása.

A regionális terv, amennyiben nem rendelkezik az előzőekben említett komplex tartalommal, csak tervtanulmánynak tekintendő. Ilyen tervtanulmány a terület fejlesztésével kapcsolatos egyes problémák megoldására számos változatban készülhet; kiemelhetők a komplex tartalomból bármely szükségemunkarészek. A tervtanulmány foglalkozhat pl. csak egyes fontos ipari létesítmények telepítésével és az ebből folyó követelményekkel, feltárhatja a terület üdülési lehetőségeit, kidolgozhatja a mezőgazdaságának fejlesztésére vonatkozó irányelveket stb. Lehetséges ezenkívül, hogy egyidőben csak a regionális tervnek egy-egy fázisa, pl. csak a vizsgálat készül el. Lehetőség szerint azonban a komplex szemlélet érdekében helyes teljes regionális tervek elkészítésére törekedni.

b) *A települések általános rendezési terve*

A települések általános rendezési tervének feladata, hogy az egész település, esetleg összefüggő településcsoportok távlati fejlesztésének területi, térbeli, műszaki megoldását határozza meg. A terv lényege a fejlesztés alapvető koncepciójának megoldása; elsősorban a település távlati nagyságrendjét, szerkezetét és a fejlesztés jellegét kell megszabnia. Az általános rendezési terv főképpen a regionális tervre támaszkodik.

A terv lényeges tartalma:

— a szóban forgó település, településcsoport fejlesztésének mértéke (távlati lakosság és területi kiterjedés), a fejlesztés jellege (városias, falusias üdülőjellegű, ipari jellegű stb.);

— a település általános területfelhasználása;

— a település közlekedési rendszerének, a legfontosabb útvonalaknak, a csomópontok helyének és a közlekedési létesítményeknek meghatározása;

— a település közművesítési rendszerének, a legfontosabb közműlétesítmények elhelyezkedésének meghatározása;

— a közintézmények, a közellátási és szolgáltatási létesítmények rendszerének és nagyságának meghatározása, helyüknek kijelölése;

— A településen alkalmazott beépítési módok, építési övezetek meghatározása, a település építészeti kompozíciós problémáinak megoldása.

A terv mindig az egész település vagy összefüggő települések által alkotott településcsoport teljes területére terjed ki; ezenkívül foglalkozik a település környékének megtervezésével. Léptéke általában 1 : 5000, kis településeknél egyesített általános és részletes rendezési terv esetén 1 : 2000, nagyvárosoknál (1 : 5000 részletmegoldások mellett) általában 1 : 25 000. A környékterv léptéke általában 1 : 25 000.

A település általános rendezési tervének jellegzetessége, hogy elkészítésénél különös gondot kell fektetni a település, ill. lakosságának alapvető funkciójának kielégítésére (lakás, munka, közintézményellátás, közlekedés, üdülés, pihenés stb.). Helyes, ha a terv elsősorban az alapvető koncepciót illetően több variáns kidolgozása után kerül véglegesítésre.

A variánsok összehasonlítását műszaki-gazdasági számítások alapján kell elvégezni; a legújabb tapasztalatok szerint ilyen összehasonlító munká-

hoz — főleg nagyvárosok esetében — ki kell dolgozni a szükséges matematikai alapokat és számítási berendezéseket kell igénybe venni. A tervet területi mérleggel és a településfunkciók ellátását számszerűleg is értékelő mutatókkal kell kiegészíteni; amennyiben arra lehetőség van, a tervezett fejlesztés megvalósításával kapcsolatos költségeket is ki kell mutatni. A terv szolgáltatasson útmutatást a tervezett fejlesztés megvalósításának rendjére, a beruházások sorrendjére.

A terv az alábbi fázisokban kerül kidolgozásra:

1. A település, településcsoport jelenlegi helyzetét feltáró vizsgálatok. A vizsgálatok részletessége és kellő mélysége nagymértékben befolyásolja a tervezett megoldás realitását és időtálló voltát. Ezért a vizsgálatok az előkészítő munka igen jelentős részét képezik.

2. A tervezett fejlesztés programjának (a fejlesztés alapelveinek) összeállítása, ezzel párhuzamosan a tervezett megoldás alapvető koncepciójának kialakítása.

3. A település tervezett állapotának lerögzítése rajzi és szöveges formában. A tapasztalat szerint ezt a fázist célszerű kettébontani; először a tervező egy, a tárgyalásokra alkalmas dokumentációt dolgoz ki, míg a végleges megoldást helyesebb a terv jóváhagyása után lerögzíteni. A terv fenti munkarészei közül jóváhagyásra szorul elsősorban a fejlesztési program, a hozzátartozó alapvető koncepcióvázlattal, valamint a tervezett területfelhasználás, akár rajz, akár szöveges meghatározás formájában. Az általános rendezési terv a településtervezés alapvető fajtája és ezért kívánatos azt elvileg az ország valamennyi részére kidolgozni.

c) *A települések részletes rendezési terve*

E tervfajta feladata a települések egyes részeinek részletes településtervezési megoldása. Ennek szélsőséges esete, amikor — kis települések esetében — az egész település részletes feldolgozásra kerül. A tervben részletes megoldást kell adni a településfunkciók, a területfelhasználás és az építészeti kompozíció problémáira, a terv vízszintes és függőleges alakítására, támaszkodva az általános rendezési terv elhatározásaira. Részletes rendezési tervet általában a település általános fejlesztésének eldöntése nélkül készíteni nem helyes; azon esetben, ha általános terv még nem áll rendelkezésre, azt a részletes terv kidolgozása előtt legalább vázlat formájában el kell készíteni.

A részletes rendezési terv lényeges tartalma:

— a szóban forgó terület területfelhasználásának olyan szabályozása, amely a területelemeknek, szabályozási vonalaknak, stb. a valóságban való (nem geodéziai pontosságú) kijelölésére is alkalmas;

— a terület építészeti kompozíciójának, beépítésének részletes meghatározása, általában az épületek körvonalainak hozzávetőleges meghatározásával;

— a terület közlekedési rendszerének megoldása, a közlekedés létesítményeinek hozzávetőleges méretezésével;

— a terület közművesítési rendszerének meghatározása a fontosabb közműlétesítmények hozzávetőleges méretezésével;

— a területen létesítendő valamennyi közintézmény, közellátási és szolgáltatási létesítmény helyének, esetleg épületkörvonalainak meghatározása, a létesítmények kapacitásának megadásával;

— a terület zöldterületi rendszerének, a zöldterületek jellegének meghatározása;

— a terület üzemeltetési rendszerének (pl. szemét elszállítás, ingatlan-
karbantartás stb.) megoldása;

— útmutatás — szükség esetén — a terv megvalósításával kapcsolatos építési organizációs feladatokra.

Részletes rendezési tervet célszerű a település összefüggő egységére (lakóterületi egység, városközpont, üdülőterület, ipari negyed stb.) kidolgozni. A terv léptéke 1 : 1000—1 : 2000-ig terjed.

A részletes rendezési terv alapvetően műszaki jellegű és tartalmaznia kell mindazon részletfeladatokat, amelyek a területen megvalósítandó magas mélyépítési létesítmények beruházási programjaihoz, műszaki tervezésének megindításához szükségesek. A tervet a megvalósítás költségeinek előirányzata és részletes területi mérleg egészíti ki.

A terv három fázisban készül:

1. Vizsgálatok, melyek a jelenlegi helyzet feltárását szolgálják és célszerűen az általános tervi vizsgálatokra támaszkodnak, azokat egészítik ki.

2. Tervezési program, mely a fejlesztés legfontosabb alap gondolatait tartalmazza az általános rendezési terv és az esetleg rendelkezésre álló gazdasági részlettervek alapján.

3. A tervezett megoldás rajzi és szöveges ábrázolása. Ezt a fázist szükség esetén ketté lehet választani, először a tervező egy a tárgyalásokra alkalmas dokumentációt dolgoz ki, míg a végleges megoldást a terv jóváhagyása után célszerű kidolgozni.

Fenti munkarészek közül jóváhagyandó a terv programja és a terület-felhasználás rajzi megoldása, az építésügyi szabályozás előírásaival.

A részletes rendezési terv szolgálja legközvetlenebbül konkrét beruházások előkészítését; így elkészítése elsősorban a település egyes részein felmerülő konkrét beruházási igények előkészítésével kapcsolatban indokolt (konkrét beruházás alatt értve mind az állami beruházásokat, mind a magánszemélyek építési igényeit).

d) *A települések koordinációs terve*

A koordinációs terv feladata, hogy egy-egy konkrét népgazdasági tervezési időszakra (1 év, 2 év, 5 év) a beruházások műszaki-térbeli koordinációját megoldja és lefedtesse megvalósításuk építési organizációs alapelveit. A terv célja a beruházások összehangolásából eredő gazdaságos megvalósítási lehetőségek felkutatása, az összhang hiányából eredő hibák elkerülése. A koordinációs terv az általános rendezési tervre, valamint a rövid lejáratú népgazdasági tervre támaszkodik, és lehetőség szerint felhasználja a már meglévő részletes rendezési terveket is.

A terv lényeges tartalma:

— a rövid lejáratú gazdaságfejlesztési tervben szereplő konkrét beruházások területi elhelyezése a településben, a létesítendő kapacitások és építési volumenek meghatározása;

— a beruházások ütemezése (lehetőleg éves bontásban) építési és esetleg pénzügyi szempontból;

— a beruházások megvalósulásához szükséges építőipari generálorganizáció kidolgozása az egész településre. A koordinációs tervet mindig a teljes

településre, kivételes esetben annak önálló egységet alkotó összefüggő részére kell készíteni, az általános rendezési tervvel megegyező léptékben.

A terv összeállítása során a hangsúly nem új tervezési elgondolások kialakításán, hanem az általános tervben egyébként is szereplő létesítmények beruházási igényeinek összehangolásában van. Emellett azonban előfordulhat, hogy amennyiben az általános terv készítése óta hosszabb idő telt el — a koordinációs terv egyben az általános rendezési terv kisebb továbbfejlesztését, az újonnan felmerült követelményekhez való illesztését is magában foglalja. A koordinációs terv mindig a már rendelkezésre álló gazdaságfejlesztési tervek alapján, azokkal szoros összefüggésben és velük azonos időtávlatra készül.

A terv két fázisban kerül kidolgozásra:

1. Koordinációs program, mely a gazdasági tervek területrendezési szempontból fontos elemeinek összefoglalása és tartalmazza az elhelyezni kívánt beruházások listáját.

2. Koordinációs terv, mely térképszerű ábrázolásban tartalmazza az elhelyezni kívánt beruházások és a generálorganizáció területi kihatásait, valamint szövegszerűen a beruházások és az építőipari generálorganizáció lényeges adatait. Fenti munkarészekből a beruházások területi elhelyezése, azok ütemezése kerül jóváhagyásra. A jóváhagyás ebben az esetben feltétlenül olyan szerv feladata, melyben a beruházások lebonyolításával foglalkozó valamennyi szerv és — amennyiben országos jellegű beruházások egyeztetésére is kerül sor — az országos főhatóságok (elsősorban építésügyi és népgazdasági tervezési szervek) képviselői vesznek részt.

A koordinációs terv készítésének szükségességét a népgazdasági tervekben foglalt beruházások problémáinak megoldása veti fel. Ezért azt, hogy milyen esetben kell koordinációs tervet készíteni, e problémák nagysága, megoldhatósága dönti el. A koordinációs terv nem feltétlenül önálló tervfajta, hanem készülhet a település általános rendezési tervének utolsó tervezési fázisaként, illetve az általános rendezési tervhez kapcsolva.

4. A regionális és városrendezési tervek kivitelezésével és megvalósításával kapcsolatos feladatok a tervezés előkészítése és a beruházások megvalósítása folyamán

A téma rendkívül szétágazó volta indokolja, hogy a tanulmányban csak az állami beruházásokkal foglalkozunk és figyelmen kívül hagyjuk a magán-személyek beruházásával kapcsolatos problémákat. A kérdést elsősorban a területrendezés szempontjából tárgyaljuk.

a) A beruházások előkészítésének javasolt folyamata

A beruházások tervezése valamennyi tagországban bonyolult és nem mindig kellőképpen rendezett folyamat. A feladat jelentős részben gazdasági kérdés, és mint ilyen a népgazdasági tervezés egész szervezetével és módszerével függ össze. Ugyanakkor igen szoros kapcsolatai vannak a településtervezéssel; ez utóbbinak helyes közreműködése nélkül a beruházások célszerűen és gazdaságosan nem valósíthatók meg.

A tagországok e téren követett módszerei igen eltérőek. Ezért egyértelmű megállapításokat, javaslatokat tenni igen nehéz. Mégis, tanulmányozva az

alkalmas módszereket, a beruházások megvalósításának sorrendjére az alábbi sorrendet lehet ajánlani.

— A folyamat elindításaként a gazdaságfejlesztési tervek alapján, valamint a regionális és a településtervek figyelembevételével a népgazdasági szervek összeállítják a beruházások listáját. Ez a lista tartalmazza az országos jelentőségű beruházásokat (esetleg csak felsorolásban) és a helyi jelentőségű beruházásokat (feltétlenül területi bontásban, de esetleg egy-egy országrészen, régión, igazgatási egységen belül csak globálisan).

— A lista egyes tételeivel kapcsolatban a telepítési alternatívák összehasonlítására szükség szerint regionális jellegű tanulmányok készülnek. Ezek eredménye szerint a beruházások listája véglegesítésre kerül: az országos beruházások területi bontásban is szerepelnek, a helyi beruházások lehetőség szerint szintén településre bontva kerülnek feltüntetésre. Ezzel a beruházások lokalizációjának feladata befejeződik.

— A településekre bontott beruházási jegyzék alapján a lényegesebb településeknél a területrendezési és gazdasági tervezési szervek együttműködésével elkészül a koordinációs terv vázlata.

— A koordinációs terv vázlata egyes beruházásoknál szükség szerint gazdaságossági számításokat tesz szükségessé, melyek eredményeképpen kiderülhet, hogy a beruházások egy részét a kijelölt településben nem lehet elhelyezni. Ezért szükségessé válhat a korábban már véglegesített beruházási jegyzék egyes részletekben való felülvizsgálata és helyesbítése.

— Ezek után a koordinációs tervek véglegesíthetők és jóváhagyhatók. E tervek ezentúl együttes telephelydokumentációként szolgálnak a településen létrehozandó beruházások számára, megszabják a beruházások időbeli ütemezését, alapul szolgálnak az előzetes területfelhasználási engedélyek kiadására (melyekben az építési hatóság a beruházók felé kötelezettséget vállal a szükséges terület biztosítására) és alapot nyújtanak a beruházásokat kivitelező vállalatok kijelölésére.

— A következő lépés az esetleg szükséges részletes rendezési tervek elkészítése, ami a területrendezési tervezés feladata.

— Miután már rendelkezésre állnak az egyes beruházások konkrét előkészítéséhez szükséges területi és koordinációs adatok, és egyértelműen tisztázódtak a szükséges járulékos és kapcsolódó beruházások is, sor kerülhet a beruházók által készítendő beruházási programok kidolgozására.

— Az egyes beruházások programjának az illetékes szervek által történő jóváhagyása után az építésügyi igazgatás megadja a beruházó számára a végleges területfelhasználási engedélyt.

— Ezután folyik le az egyes beruházások műszaki tervezése, ami a műszaki tervező vállalatok feladata.

— Végül sor kerülhet az építési engedélyek kiadására és a kivitelező munka megkezdésére.

b) *A beruházások előkészítéséhez szükséges tervdokumentációk*

- A területrendezés részéről az alábbi dokumentációk kerülnek kiadásra:
- regionális terv, regionális tanulmány, telepítési tanulmány stb.,
 - a települések általános terve,
 - részletes rendezési tervek,
 - a település koordinációs terve.

A népgazdasági tervezés részéről szükséges dokumentáció:

— a beruházások listája a fentiekben leírt területi bontásban (e dokumentáció részletes tartalmának meghatározása a népgazdaságfejlesztési szervek feladata, feltétlenül tartalmaznia kell azonban a beruházás megnevezését, az ágazatot, a beruházás jellemző kapacitásadatait, munkaerőigényét, lehetőség szerint víz, energia, szállítás-igényét és legfontosabb kapcsolódásait).

c) *A területrendezés által a beruházások tervezéséhez szolgáltatandó adatok*

A regionális tervnek az alábbi adatokat kell szolgáltatni:

— a terület lehetséges településhálózati, ipari és mezőgazdasági termelési struktúrája;

— az egyes beruházások lokalizációjához kidolgozott megfelelő ésszerű változatok és azok elemzése, műszaki-gazdasági értékelése;

— az egyes helyeken telepítendő beruházások és a létesítésük esetén felmerülő kapcsolódó, járulékos, nagyobb és jelentős beruházást követelő létesítmények, a lakosság letelepítésével, a rendelkezésre álló munkaerővel kapcsolatos adatok stb.

A települések általános rendezési tervének az alábbi adatokat kell szolgáltatnia:

— az illető település beruházással kielégítendő igénye a tervben előírányzott fejlesztéssel kapcsolatban (esetleg több változatban);

— a beruházások elhelyezkedésének rendje és lehetősége a településen belül, a rendelkezésre álló területek, az egyes beruházások közti időbeli és műszaki összefüggés;

— a beruházásokkal összefüggő, javasolt járulékos és kapcsolódó létesítmények a településen és közvetlen környékén részletes felsorolással esetleges védőtávolságokra és más intézkedésekre vonatkozó építési előírások;

— a fejlesztéssel kapcsolatos időbeli összefüggések.

A részletes rendezési tervnek az alábbi adatokat kell szolgáltatnia:

— a beruházásokra rendelkezésre álló konkrét építési terület lehatárolása (lehetőség szerint a fontosabb épületek körvonalai is);

— a megvalósítandó beruházásokra vonatkozó részletes építési (városrendezési) előírások.

— az egyes beruházások közti konkrét műszaki összefüggések, a beruházásokat alátámasztó gazdasági számítások elkészítéséhez szükséges adatok (talajmechanikai problémák, közmű és útkapcsolatok stb.).

A település koordinációs tervének az alábbi adatokat kell szolgáltatnia:

— a beruházások éves ütemezése,

— a településen megvalósítandó építőipari generálorganizáció lényeges adatai.

d) *A beruházások elhelyezésével kapcsolatos intézkedések rendezési tervekkel nem bíró területeken*

Általános elvként kell kimondani, hogy lényeges, különösen országos jelentőségű beruházások területrendezési és ezen belül településrendezési tervek nélkül nem helyezhetők el, illetve elhelyezésük a legtöbb esetben nem a legcélravezetőbb, a népgazdaság számára legmegfelelőbb megoldás szerint történik. Ezért a beruházások előkészítése folyamatának szerves része a területrendezés.

Ennek ellenére adódhat olyan helyzet, amikor a beruházás sürgős megvalósítása nem teszi lehetővé a megfelelő területrendezési előkészítést. Ez esetben a tagországok tapasztalatai alapján az alábbiak javasolhatók.

— Kisebbségi, helyi jellegű beruházások esetén az építésügyi igazgatási szerveknek kell az általában ismert területrendezési alapelvek, irányelvek figyelembevételével — a területfelhasználási engedély kiadása során — a beruházás helyes telepítését, a kapcsolódó és járulékos létesítményekkel kapcsolatos igényeket, az ütemezést mérlegelni.

— Országos jelentőségű vagy nagyobb területek vonatkozásában jelentőséggel bíró beruházásoknál el kell készíteni az érintett területre vonatkozó és a kiválasztott legfontosabb szempontokat felölelő regionális tanulmányt, össze kell állítani a beruházás telepítésére kijelölt település általános tervének vázlatát és el kell készíteni a beruházás környékének részletes rendezési tervét.

Ilyen esetben a telepített beruházás későbbi területrendezési feladatoknál adottsággként veendő figyelembe.

e) *A regionális és településtervezési dokumentációk befolyása az építőipar bázisainak telepítésére és szervezési problémáira*

A tagállamok tapasztalatai szerint a regionális tervezésnek és településtervezésnek az építőiparra gyakorolt befolyása nem értékelhető egy-egy településen belül. Az építőipar problémái általában csak nagyobb területre kiterjedően egységesen oldhatók meg, ami azt jelenti, hogy ilyen feladatok megoldására elsősorban a regionális tervezésnél kerül sor.

Az építőipar bázisainak telepítésére és szervezésére egyes tagországok az egész országra kiterjedő tervet dolgoztak ki az országos regionális tervezés, az ország településhálózati fejlesztésének figyelembevételével.

Amennyiben ilyen országos terv nem áll rendelkezésre (a terv megléte esetén pedig annak alapján) a regionális tervek tartalmazhatnak a területfejlesztési elgondolás figyelembevételével javaslatokat, a szóban forgó terület-egység építőiparának, építőipari bázisainak elhelyezésére és szervezési elveire, az építőanyaglelőhelyek és a nagytömegű építőanyag felhasználás területeinek (jelentős települések, nagy építkezések) kapcsolatára. Célszerű a regionális tervekben építőanyagmérleget is kidolgozni.

Az egyes települések terveinél szükséges a település fejlesztésével kapcsolatos építésorganizációs feladatok megvizsgálása és — a regionális tervekben foglalt szervezési elvek, mérlegek figyelembevételével — javaslatot lehet tenni a rendelkezésre álló építőipari kapacitásnak és a településfejlesztés ütemének összehangolására. Ez nagyban hozzájárul a település fejlesztésének realizálásához.

Az építőipari kapacitás helyes elosztását jelentős mértékben elősegíti a koordinációs terv jóváhagyásánál már említett koordinációs szerv (bizottság) létrehozása az ország egyes terület egységein belül. Ebben a szervben természetesen az építőipar képviselőinek is helyet kell foglalniuk.

A területrendezési tervek megvalósításánál, a beruházások kivitelezésénél fennálló helyzet a tapasztalatok szerint még igen sok megoldandó problémát vet fel. E feladatok rendezésére számos javaslat és tudományos kutatás szükséges; a kezdeményezés e munkákat illetően nagymértékben a területrendezésre és így a Regionális és Városrendezési Szekcióra hárul.